

**MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA XALQ O‘YINLARI TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISHNING O‘ZIGA XOS TEXNIKASI****Muhammadjonov Muslimbek Muhsinjonovich**

Qo‘qon univetsiteti o‘qtuvchisi

Faxriddinova Asila Hoshimjonovna

Qo‘qon univetsiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola, milliy xalq o‘yinlari va milliy urf odatlarimizni o‘zida mujassamlangan O‘zbek xalq o‘yinlari, ularning jamiyatdagi va yosh avlodni tarbiyalashda tutgan ahamiyati haqida so‘z boradi. Xalq o‘yinlari orqali maktabgacha ta‘lim yoshdagi tarbiyalanuvchilariga samarali o‘rgatish, bolalarda milliy o‘yinlar orqali milliylikimizni chuqurroq anglatish ko‘zda tutilgan. O‘zbek milliy harakatli o‘yinlari o‘tmishda ajdodlarimizning kundalik turmush – tarzi nimalardan iborat ekanligini anglashdan iborat. Xalq o‘yinlari orqali bolalarda jismoniy barkamollikni tarbiyalash va maktabgacha ta‘lim tarbiyada zamonaviy jismoniy tarbiyani ma‘daniyatini shakllantirishda ulkan ahamiyatga egadir.

Kalit so‘zlar: Xalq o‘yinlari, milliy qadiryatlar, YUNISEF, Infratuzilma, pedagog, tarbiyalanuvchilar.

O‘tgan davr mobaynida mamlakatimizda o‘sib borayotgan avlodni sog‘lom va har tomonlama yetuk voyaga yetkazish, ta‘lim-tarbiya jarayoniga samarali ta‘lim va tarbiya shakllari hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta‘limning samarali tizimini tashkil etish bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Hayotimizda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan ta‘lim-tarbiya tizimi haqida gapirganda, Abdulla Avloniy bobomizning dono fikrlarini takror va takror aytishga to‘g‘ri keladi: “Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”, dedi Prezidentimiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy etuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o‘zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog‘lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta‘lim tizimidan boshlanadi¹” deb aytgan gaplari maktabgacha talim tashkilotlarida asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarining yanada rivojlanishga asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev rahbarligida 2017- yil 16 avgust kuni bo‘lib o‘tgan yig‘ilishda maktabgacha ta‘lim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur muassasalarga bolalarni to‘la qamrab olish bo‘yicha muhim vazifalar qo‘yildi. Bu boradagi tahlillar natijasida qisqa vaqtda uch yirik hujjat, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 9-sentabrdagi “Maktabgacha ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi PQ-3261 sonli Qarori. 30-sentabrdagi “Maktabgacha ta‘lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-5198 sonli Farmoni hamda “O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida” gi PQ- 3305 Qarori qabul qilindi². “Bola dunyoga kelganidan boshlab, unda aynan maktabgacha bo‘lgan yoshda aqliy faollik oshadi, axloqiy-estetik

¹ <https://darakchi.uz/oz/35964>

² <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalarda-harakatli-o-yinlarni-qo-llash-orqali-jismoniy-sifatlarni-tarbiyalash-hususiyatlari>

va jismoniy xislatlar shakllanadi. Shu bois ham kelgusi yillarda maktabgacha ta’lim sohasini rivojlantirish borasidagi strategik maqsadimiz–ijtimoiy ahvolidan qat’i nazar, bog’cha yoshidagi har bir bolani ushbu ta’lim yo’nalishi bilan to’liq qamrab olish uchun zarur sharoitlarni yaratishdan iborat”. Ushbu maqsadlarni ro’yobga chiqarish maqsadida 2017-yilda O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi tashkil etildi³. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli qarori ushbu sohada tub o‘zgarishlarning amalga oshishiga asos bo‘ladi⁴. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda 2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risidagi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta’minlashda bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta’lim dasturlarini tatbiq etish, malakali pedagog kadrlar bilan ta’minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish, ta’lim muassasalarning moddiy-jismoniy tarbiya metodikasi maktabgacha yoshdagi bolalar jismoniy tarbiyasining o‘ziga xos xususiyatlarini ochib beradi⁵. YUNISEFning O‘zbekistondagi vakolatxonasi tomonidan keng qamrovli islohotlar doirasida Maktabgacha ta’lim vazirligi bilan hamkorlik o‘rnatilgan. 2018-yilda YUNISEF Maktabgacha ta’lim vazirligiga ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablarini qayta ko‘rib chiqishda texnik jihatdan ko‘maklashdi va bolaning rivojlanish davrlari aniq ishlab chiqilishiga urg‘u berildi. Shuningdek, YUNISEF bolaning har tomonlama rivojlanishiga qaratilgan yangi “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim tashkilotining davlat o‘quv dasturini ishlab chiqishda amaliy yordam ko‘rsatdi. Yuqoridagi fikr-mulohazalardan kelib chiqib, shuni ta’kidlash mumkinki, maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarning yetuk shaxs sifatida rivojlanishi, hayotiy bilim va ko‘nikmalarining shakllanishida xalq o‘yinlar alohida o‘rin egallaydi. Insoniyatning har tomonlama rivojlanishining umumiy tizimida bola tarbiyasi muhim o‘rin tutadi. “Maktabgacha yoshdan boshlab salomatlik, jismoniy rivojlanish asoslari qo‘yiladi, vosita ko‘nikmalari shakllanadi, jismoniy fazilatlarini tarbiyalash uchun poydevor yaratiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ketma-ket rivojlanib, jismoniy tarbiya bilan katta zavq bilan shug‘ullanadilar. Ular, ayniqsa, xalq o‘yinlariga qiziqishi kattadir⁶” Prezidentining ushbu so‘zlari bolalarimizga maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xalq o‘yinlarini o‘rgatish milliy o‘yinlarimizni maktabgacha ta’lim tashkilotlarida qo‘llab bolalarimizda milliylikimizni va milliy qadriyatlarimizni bardavom bo‘lishiga bolalarimizga yoshligidan o‘rgatib borishimiz kerak.

“Harakatli o‘yin” tushunchasi o‘ziga ko‘pgina har-xil falklorli o‘yin shaklini qamrab olib, shulardan har qaysisi nihoyatda bolalarni har tomonlama rivojlantirishiga jismoniy psixologik va aqliy o‘shishiga yordam beradi. Harakatli xalq o‘yini falklor o‘yinlarning bir turidan iborat bo‘lib, asosiy mazmuni ko‘proq harakat faoliyatining samaradorligini oshirishga yo‘naltirilgan⁷. Xalq

³ <https://aniq.uz/uz/yangiliklar/sunggi-5-yilda-maktabgacha-talim-sohasida-olib-borilgan-islohotlar-va-ularning-natijalari>

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 8-may 2019-yildagi PQ-4312-son qarori <https://lex.uzdocs/-4327235?ONDATE=10.05.2019>

⁵ <https://fayllar.org/bolalar-jismoniy-tarbiyasi.html>

⁶ Shavkat Mirziyoyev, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Yangi O‘zbekistonning istedadli yoshlari”; ilmiy ishlar to‘plami O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta talim vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi istedadli yoshlarni qo‘llab-quvvatlash Ulug‘bek jamg‘armaasi. Tuzuvchi va nashr uchun masullar O Salimov, A Toshqulov, M Bektemirov, Q uronboev, N Xalilov- ta’lim nashriyoti., 2021. 344-b. ISBN 978-9943-368-05-7

⁷ <https://elib.buxdu.uz/index.php/pages/referatlar-mustaqil-ish-kurs-ishi/item/14460-harakatli-o-yinlarni-qisqacha-tarixi-tushinchasi-davrlari-va-pedagogik-ahamiyati.33-36>- bet

o‘yinlari bolaga barcha sohalarda ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin: masalan jismoni, intellektual hissiy va kommunikativ. Xalq o‘yinlari bolalar salomatligiga foyda keltiradi, yurak qon tomir, nafas olish tizimini yaxshilaydi mushaklarini va suyaklarini mustahkamlaydi⁸.

Yuqoridagilarni nazarda tutib o‘zbek xalq o‘yinlarini quyidagi toifalarga ajratish mumkin:

- ✓ Harakat sifatlarini rivojlantiruvchi o‘yinlar.
- ✓ Darsning ayrim qismlarida qo‘llaniladigan o‘yinlar.
- ✓ Turli yoshdagi bolalar faoliyatida qo‘llaniladigan o‘yinlar.
- ✓ Bolalar jinsiga qarab qo‘llaniladigan o‘yinlar.
- ✓ Ruhiiy hissiyotlarni rivojlantiruvchi o‘yinlar.
- ✓ Hayotiy zarur malakalarni egallashda yordam beruvchi va takomillashtiruvchi

o‘yinlar.

- ✓ Sport faoliyatida qo‘llaniladigan o‘yinlar.

O‘zbek xalq madaniyatining tarkibiy qismi hisoblangan o‘zbek xalq harakatli o‘yinlari jismoniy madaniyat, yosh avlodni tarbiyalash va sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda alohida o‘rin tutadi. O‘zbek xalq o‘yinlari tarixida birinchi marta milliy o‘yin namunalari bayon etilishi, ularning ta‘rifi-tavsifi qomusiy allomalardan biri Mahmud Qoshg‘ariy qalamiga mansubdir. Harakatli o‘yinlar inson faoliyatini ta‘minlovchi mazmunga egadir. Buni eng qadimgi ajdodlarimiz ham yaxshi bilishgan va kundalik turmushda ular bilan shug‘ullanishga amal qilishga

Mustaqil yurtimiz kelajagi buyuk bo‘lishi eng avvalo farzandalari salomatligiga bog‘liq sog‘lom yurt qudratli va boy bo‘ladi. O‘yin faoliyatida diqqatni, idrokni rivojlantirish, ilgari hosil qilingan tasavvur, tushunchalar, mo‘ljal olish singari xususiyatlarni yana ham aniqlashtirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi; o‘yinlar ijodiy tasavvurni, xotirani, fikrlashni, tafakkur faoliyatini yana ham rivojlantirishga yordam beradi. Shunday qilib harakatli o‘yinlar bolaning aqliy rivojlanishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida o‘yin texnologiyalaridan foydalanish orqali bolalarga yangi bilimlar, tushunchalar berib boriladi. Xalq o‘yinlarida bolaning har tomonlama rivojlanishi, psixologik, bilish jarayonlari, sensor madaniyati, nutq faoliyati, aqliy qobiliyatlari takomillashadi. O‘yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirib qolmay, balki bolaning xulq - atvoriga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. O‘yin faoliyati tufayli bola nafaqat jismoniy balki ruhiy tomondan ham rivojlanadi. O‘yin tufayli bola baquvvat, sog‘lom, bo‘lib rivojlansa, o‘yin faoliyatini tabiat qo‘ynida tashkil etish esa bolaning estetik rivojlanishi, dunyoqarashini kengayishi, tabiatni his qilish, sezish kabilarni hissiyotlari rivojlantiradi. Maktabgacha tarbiya muassasalari sharoitida bolalarning harakat faoliyatini rivojlantirishning yoshga bog‘liq xususiyatlari o‘tkazilgan tajribalar orqali aniqlandi va nazariy jihatdan asoslab berildi. Maktabgacha tarbiya muassasalari sharoitida jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida harakatli o‘yinlarni qo‘llash bolalarning harakat imkoniyatlarini, jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, ularning kichik maktab yoshi davriga o‘tish uchun tayyorgarligi sifatini oshiradi.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalardan kelib chiqib, quyidagi tavsiyalarni berdik:

1. Bolalarda xalq o‘yinlarini o‘ynashi orqali milliylikimizni ongida yanada shakllantiramiz.

⁸ Bazhenova OV. Bolalar uchun hissiy-irodaviy rivojlanishni o‘rgatish. Sankt-Peterburg: Rech; 2010. p. 192

2. Xalq o‘yinlarini bolalar bilan ko‘proq tashkil qilish.
3. Xalq o‘yinlarini bolalarning yoshi, ruhiy holatiga va qiziqishlariga mos ravishda tashkil qilish.
4. Ota-ona hamda MTT hamkorligini yanada kuchaytirish.
5. Rag‘batlantirish- bolani o‘ziga bo‘lgan ishonchni ortiradi.
6. Milliy sport o‘yinlari bolalarni kichik yoshidan boshlab jismoniy, aqliy va axloqiy qilib tarbiyalashning muhim vositasi sifatida qarashimiz.
7. Bolani kuzatuvchan bo‘lishga va o‘rtoqlari fikrini eshita olishga o‘rgatish;

Eng asosiysi, ushbu xalq o‘yinlar ko‘pincha sharoit va maxsus o‘yin qurollarini tanlamaydi, ular asosan og‘zaki nutqqa va jismoniylikka asoslanadi. Shuningdek, deyarli barcha o‘yinlar o‘g‘il bolalar o‘rtasida ham, qiz bolalar o‘rtasida ham birdek sevib o‘ynaladi. Ularning aynan maktabgacha ta‘lim muassasalari uchun asos qilib olinganligida ham o‘ziga xos maqsad bo‘lib, bolalar kichik yoshligidan Vatanga muhabbat, qadriyatlarimizga ehtirom ruhida tarbiya topishligidadir. Harakatli o‘yinlar bolalarni har tomonlama tarbiyalashda muhim ahamiyatga egadir. O‘yin faoliyati qaysi shaklda ifodalanmasin bolani quvontiradi, ularda ijobiy hislarni uyg‘otadi. Harakatli o‘yinlar bola dunyoqarashini kengaytiradi. Respublikamizda ko‘p hollarda bunday ishlar maktabgacha ta‘lim tashkiloti mashg‘ulotlarida emas, balki ko‘proq uyda, ota-onalari, akalari va opalari bilan ham amalga oshirishadi. Buni maktabgacha ta‘lim tashkilotida ham bolalar bilan birgalikda mashg‘ulot sifatida qo‘shib ketritishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 8-may 2019-yildagi PQ-4312-son qarori <https://lex.uzdocs/-4327235?ONDATE=10.05.2019>
2. Shavkat Mirziyoyev, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Yangi O‘zbekistonning istedadli yoshlari”; ilmiy ishlar to‘plami O‘zbekiston Respublikasi |Oliy va o‘rta talim vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi istedadli yoshlarni qo‘llab-quvvatlash Ulug‘bek jamg‘armaasi. Tuzuvchi va nashr uchun masullar O Salimov, A Toshqulov, M Bektemirov, Q uronboev, N Xalilov- ta‘lim nashriyoti,, 2021. 344-b. ISBN 978-9943-368-05-7
3. Pedagogika: muammolar va echimlar : III xalqaro materiallar. ilmiy. konf. (Qozon, 2018 yil mart). - Qozon: yosh olim, 2018 yil. - 103-106 betlar. - URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/276/13813/>
4. Pedagogika: muammolar va echimlar : III xalqaro materiallar. ilmiy. konf. (Qozon, 2018 yil mart). - Qozon: yosh olim, 2018 yil. - 103-106 betlar. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archi>
5. MILLIY HAKARATLI O‘YINLAR. Karimjon Rahimqutov kitobidan nash «TAFAKKUR-BO‘STONI*TOSHKENT — 2012 65-66 betlar/
6. MILLIY HAKARATLI O‘YINLAR. Karimjon Rahimqutov kitobidan nash «TAFAKKUR-BO‘STONI*TOSHKENT — 2012 72-74 betlar.

7. Asilova, S. X. (2023). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZIMLARI.
8. Alijon, M., Rahmonjon, A., & Asilova, S. (2023). TA'LIM JARAYONIDA ISH STRESSI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARGA PSIXOLOGIK YECHIM. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 854-860.
9. Asilova, S., & Abdulxaqov, N. (2024). MAKTAB BITIRUVCHILARINI KASB-HUNAR TANLASH MUAMMOLARIGA PSIXOLOGIK YORDAM. Interpretation and researches.
10. Xatambojeva, A. S. (2024). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YORDAM. JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN, 7(1), 16-20.
11. Asilova, S. X. (2023). MAKTAB BITIRUVCHILARINI KASB TANLASH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH USULLARI. YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS, 2(8), 12-16.
12. Rahmonjon, A., & Asilova, S. (2023). BILISH JARAYONLARI PATOLOGIYASI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 770-772.
13. Alijon, M., Iqlimaxon, A., & Asilova, S. (2023). BOSHLANG ‘ICH SINFI O ‘QUVCHILARINI MAKTABGA MOSLASHUVIDA PSIXOLOGIK YORDAM. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 861-864.
14. Xatambojeva, A. S. (2023). MAKTABGACHA TA ‘LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANAYOTGAN 6-7 YOSHLI BOLALARNI IJTIMOY-HISSIY RIVOJLANISHINING SHART-SHAROITLARI. O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(17), 344-350.
15. Raximjonova, U. N. (2023). O ‘SMIR YOSHIDAGI O ‘QUVCHILARDA “TARBIYA” FANINI O ‘QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O ‘RGATISH. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(6), 232-237.
16. Asilova, S. X. (2023). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZIMLARI.
17. Xursanov, O. (2023). TALABALARNI HAMKORLIK TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O‘QUV - MA‘NAVIY MOSLASHUVCHANLIK IMKONIYATLARINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI (1 - KURS TALABALARI MISOLIDA). Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 264–269. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5519>
18. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O ‘QISH SAVODXONLIGINI O ‘RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.